

Thomas Armstrong: The Myth of the A. D. D. Child. 50 Ways to Improve Your Child's Behavior and Attention Span Without Drugs, Labels, or Coercion [Mit dotyczący dziecka przejawiającego deficyt uwagi. 50 sposobów poprawiania zachowania dziecka oraz pojemności jego uwagi bez stosowania leków, etykietowania i przymusu]. Nowy York: A Dutton Book 1995 ss. 301.

W ostatnich dziesięciu latach wiele miejsca w amerykańskich publikacjach z zakresu psychologii klinicznej i wychowawczej zajmuje problematyka dzieci wykazujących zaburzenia uwagi. Znalezione dla tej grupy osób specjalne określenie — „zaburzenie o typie deficytu uwagi” (*Attention deficit disorder* — ADD). W USA pojawiło się nawet odrębne czasopismo zajmujące się właśnie tymi dziećmi, a także opracowano reklamowany w wielu miejscach test psychologiczny pozwalający wykrywać te zaburzenia i oceniać ich stopień nasilenia.

Problematyka funkcjonowania uwagi zasługuje niewątpliwie na to, by przywiązywać do niej znaczenie, ponieważ odgrywa doniosłą rolę w procesie uczenia się, a wszelkie niedostatki uwagi mogą rzeczywiście mieć duży wpływ na rozwój aktywności poznawczej dziecka i osiągnięcia szkolne. Z drugiej strony warto zdać sobie sprawę także ze swoistej mody, jaka dotyczy rozmaitych nowych koncepcji psychologicznych i skłonności do wykorzystywania różnych — mniej lub bardziej solidnie udokumentowanych — kategorizacji. Wielu profesjonalistów bowiem, kierując się jak najlepszymi chęciami i dobrą wolą, pragnie stosować zręczne i funkcjonalne dla codziennej ich praktyki zwężone i dobrze brzmiące określenia, które szybko zadomawiają się w terminologii, stając się wygodnym sposobem opisu rzeczywistości klinicznej. Tkwi jednak w nich poważne ryzyko sprowadzenia jej do etykiet, pod którymi kryje się coś bardziej złożonego, niż przypuszczamy. Upraszczając obserwowane zjawiska przez sprowadzanie ich do wygodnych, hasłowych określeń, pozbawiamy się nieraz głębszej refleksji, tak niezbędnej w ocenie różnego rodzaju zaburzeń zachowania.

Książka T. Armstronga należy do poradników przeznaczonych dla rodziców i wychowawców. Porusza bardzo ważne zagadnienia z punktu widzenia diagnozy zaburzeń zachowania oraz postępowania wychowawczego z dziećmi nadpobudliwymi. Wobec tych dzieci stosuje się wiele rozmaitych form terapii farmakologicznej. Autor nie odrzuca jej, lecz stara się dostarczyć porad, które mogą przyczynić się do zminimalizowania konieczności podawania leków uspokajających. Niektórzy z badaczy jako osobny zespół wyodrębniają zaburzenia uwagi związane z nadmierną aktywnością psychoruchową (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder* — ADHD) i opisują towarzyszące tym objawom poważne dysfunkcje rozwojowe, takie jak minimalne uszkodzenie mózgu, zespół Straussa i inne organiczne anomalie centralnego układu nerwowego. Warto tu dodać, że z psychologicznego punktu widzenia dość trudno jest niekiedy zróżnicować organiczne i funkcjonalne tło tych zaburzeń. Bywa zresztą tak, że często nakładają się na siebie uwarunkowania organiczne i funkcjonalne i trzeba uzyskać dopiero bardzo dokładny obraz ich przebiegu na podstawie szczegółowego wywiadu oraz obserwacji, by móc z dużym prawdopodobieństwem określić przewagę jednej lub drugiej grupy czynników.

Dzieci z opisywanymi cechami zaburzeń uwagi są z reguły zbyt późno rozpoznawane, zanim ich rodzice uzyskają definitywną diagnozę kliniczną. Dzieci te bywają także traktowane w rodzinie i szkole w niewłaściwy sposób, obciąża się je winą za braki w postępach szkolnych, niepodporządkowywanie się poleceniom i niedostateczne zainteresowanie stawianymi przed nimi zadaniami. Zdarza się, że brak odpowiednich modeli wychowawczych i jednoznacznych wskazówek dotyczących kontroli nad swym zachowaniem może doprowadzać do powstania opisywanego zespołu zaburzeń. Rola rodziców jest w tym zakresie niezmiernie doniosła i musi być uwzględniana także w programie oddziaływań wychowawczych o charakterze instytucjonalnym. Autor omawianej książki w sposób bardzo praktyczny przedstawia rozmaite

sposoby radzenia sobie z występującymi u dziecka zaburzeniami uwagi. Dużo miejsca poświęca uwarunkowaniom społecznym i rodzinnym, podkreślając rolę praw rozwoju, jakie często bywają nie doceniane lub gwałcone zarówno na terenie domu rodzinnego, jak i szkoły.

Pierwsza część książki, obejmująca pięć rozdziałów i licząca 58 stron druku, odnosi się do podstawowych informacji na temat prawdziwych lub rzekomych objawów zespołu zaburzeń uwagi. Druga część stanowi zbiór praktycznych wskazówek wychowawczych, zawartych w krótkich, kilkustronicowych rozdziałach, których jest 50. Na podkreślenie zasługuje prosty język, jakim się posługuje Autor, i przystępna dla nieprofesjonalistów forma wywodu. Obszerne przypisy, zamieszczone na końcu książki, pozwalają zapoznać się czytelnikowi z materiałami źródłowymi odnoszącymi się do omawianych treści. Są to najczęściej artykuły publikowane w poważnych czasopismach amerykańskich z zakresu psychologii, psychiatrii i pedagogiki.

Problematyka ta zasługuje niewątpliwie na poważne potraktowanie, jeśli uświadomimy sobie fakt istnienia bardzo licznej grupy dzieci, które z powodu zaburzeń uwagi nie mogą sprostać wymaganiom stawianym przez rodziców oraz nauczycieli i przez to narażone są na duże zagrożenia w swym rozwoju. Łatwo jest popełniać pomyłki i podejmować niewłaściwe decyzje co do losów dziecka, które potem okupowane są dużymi stratami z punktu widzenia jego potrzeb rozwojowych i wychowawczych.

Tadeusz Gałkowski
Uniwersytet Warszawski